

DOI: 10.5281/zenodo.15869869

Link: <https://zenodo.org/records/15869869>

INVESTITSİYALAR KORXONALARNING ISHLAB CHIQARISH SALOHIYATINI OSHIRISHNING ASOSIDIR.

Rasulova D.G.,

Toshkent to'qimachilik va yengil sanoat instituti

durdonaras17@gmail.com

94-664-34-02

Annotatsiya: Maqolada korxonalarda investitsiyalarning ahamiyati tadqiq etilgan. Korxonalarning investitsiya siyosatining asosiy yo'nalishlari ko'rib chiqilgan. Ilmiy asoslangan yondashuvga tayanib amalga oshiriladigan investitsiya siyosatining afzalliklarini joriy etish doirasida zamonaviy sanoat korxonalari ega bo'layotgan yangi imkoniyatlar yoritib berilgan.

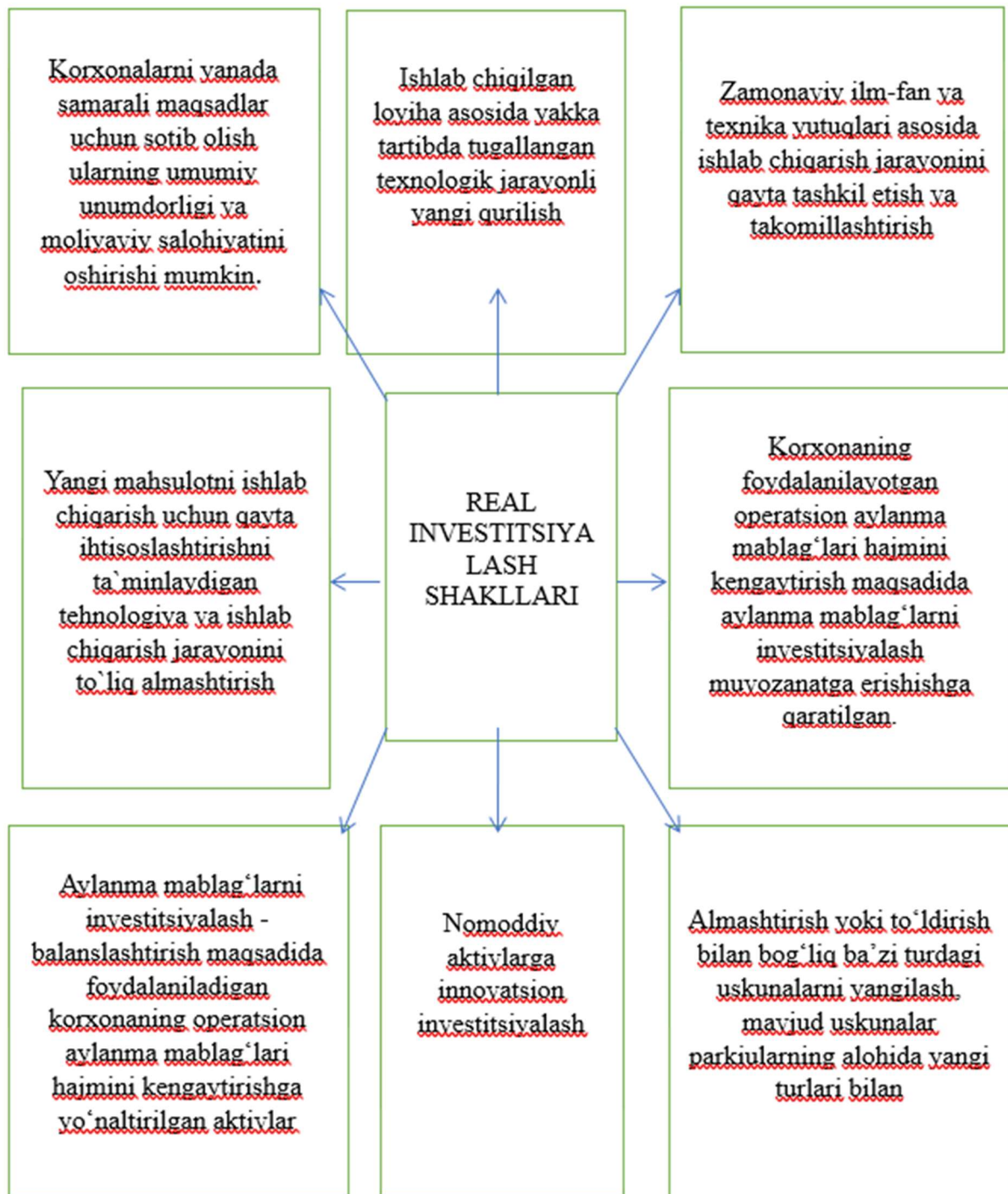
Kalit so'zlar: investitsiya, real investitsiya, asosiy kapital, salohiyat, korxona, ishlab chiqarish, tahlil, investitsion loyiha, bozor iqtisodiyoti, samaradorlik, yangi texnologiyalar.

Investitsiyalar korxonalarning ishlab chiqarish salohiyatini oshirish uchun muhim asos hisoblanadi. Ular yordamida yangi texnologiyalar, uskunalar, infratuzilma va xodimlarning malakasi yaxshilanadi, bu esa mahsulot sifatini oshirish va ishlab chiqarish hajmini kengaytirishga imkon beradi. Investitsiyalar korxonalarning rivojlanishida hal qiluvchi omil hisoblanadi. Ular yangi texnologiyalarni joriy etish, ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirish va samaradorlikni oshirish uchun zarur resurslarni ta'minlaydi. Shu bois, investitsiyalar korxonalarning raqobatbardoshligini oshirish va bozor talablariga moslashishda asosiy poydevor bo'lib xizmat qiladi. Har qanday tadbirkorlik faoliyati, uning ko'lami, joyi, amalga oshirishning tashkiliy-huquqiy shakli va tarmoq xususiyatlaridan qat'i nazar, faqat mahsulot ishlab chiqarish yoki xizmat ko'rsatishga mablag'lar kiritilgan, ya'ni investitsiyalar amalga oshirilgan taqdirdagina mumkin bo'ladi. Tadbirkorning xo'jalik mablag'larini investitsiyalash bo'yicha real harakatlari ishlab chiqarish faoliyatini boshlashdan oldin amalga oshiriladi va bu harakatlarning o'zi investitsiya qarori yoki investitsiya loyihasini tayyorlash zarurati bilan bog'liq. Har qanday loyihani amalga oshirish har doim tashqi muhitning ko'plab omillari ta'siri sharoitida, holat va asosiy tendensiyalarni tahlil qilishda sodir bo'ladi, uning o'zgarishi investitsiya faoliyatini boshqarishda hisobga olinishi kerak.

Hozirgi vaqtda real va moliyaviy investitsiyalar har qanday bozor iqtisodiyotida mavjud bo'lgan investitsiya oqimining asosiy kichik turlari hisoblanadi. Real investitsiyalarning asosiy roli, eng avvalo, alohida korxonalar va umuman iqtisodiyotning moddiy-texnika bazasini yaratish, takror ishlab chiqarish va o'stirishdan iborat bo'lganligi sababli, bunday investitsiyalar har qanday kompaniya

faoliyatining asosini tashkil etadi va aksariyat xo'jalik yurituvchi subyektlar uchun real investitsiyalar yagona yo'nalish hisoblanadi.

Iqtisodiy tizimida real investitsiyalarni amalga oshirishning asosiy shakllarini keltiramiz:



Real investitsiyalar tufayli yangi tovar bozorlari o'zlashtiriladi va kompaniyaning bozor qiymati o'sishi ta'minlanadi. Har bir korxona iqtisodiyotida real investitsiyalar - uning asosiy kapitaliga investitsiya resurslarining uzoq muddatli qo'yilmalari alohida o'rin tutadi. Real aktivlar - binolar, inshootlar, texnologik uskunalar, patentlar, litsenziyalar, tabiiy resurslardan foydalanish huquqlari va boshqalar - bularning barchasi

korxona mol-mulki xo'jalik faoliyatini amalga oshirish uchun asos bo'ladi. Aynan shu aktivlar real investitsiyalash natijasi bo'lib, uzoq vaqt davomida (xizmat muddati) ularni yaratish va ishlatish xarajatlaridan ko'proq daromad keltirishga qodir. Real investitsiyalar o'rta va uzoq muddatli investitsiyalar sifatida tashkiliy, texnik va moliyaviy chora-tadbirlar majmuini ifodalaydi, investitsiya resurslarini muayyan iqtisodiy samaraga erishish maqsadida ularni moddiy va nomoddiy ishlab chiqarish tarmoqlariga joylashtirish yo'li bilan o'zgartirishga qaratilgan.

Investitsiyalash jarayonida tashkilot oldiga qanday vazifalar qo'yilishiga qarang, barcha real investitsiyalarni quyidagi asosiy guruhlariga bo'lish mumkin:

- kompaniya o'z faoliyatini davom ettirishi uchun zarur bo'lgan majburiy investitsiyalar. Bunga, shuningdek, xodimlarning mehnat sifatini yaxshilashga, kompaniya faoliyatining ekologik xavfsizligiga va boshqalarga yo'naltirilgan investitsiyalarni kiritish mumkin;
- kompaniya faoliyati samaradorligini oshirishga yo'naltirilgan investitsiyalar bu xarajatlarni kamaytirish (texnologiyalarni takomillashtirish, yangilash uskunalar);
- mavjud kompaniyalar va shakllangan sotish bozorlari doirasida mahsulot ishlab chiqarish yoki xizmat ko'rsatish hajmlarini oshirish zarur bo'lgan hollarda, ishlab chiqarishni kengaytirish va zamonaviylashtirish uchun investitsiyalar kiritish.

Real investitsiyalar korxonalar tomonidan turli shakllarda amalga oshiriladi. Korxonani real investitsiyalashning aniq shakllarini tanlash uning faoliyatini tarmoq, tovar va mintaqaviy diversifikatsiyalash vazifalari (operatsion daromad hajmini kengaytirishga qaratilgan), yangi resurs va mehnatni tejaydigan texnologiyalarni joriy etish imkoniyatlari (operatsion xarajatlarni darajasini pasaytirishga qaratilgan), shuningdek, salohiyati bilan belgilanadi. investitsiya resurslarini (real investitsiyalash obyektlariga qo'yilmalarni amalga oshirish uchun jalb etiladigan pul mablag'lari va boshqa aktivlarni) shakllantirish.

O'zgaruvchan iqtisodiy muhitda real investitsiyalarning boshqa turdagi investitsiya qo'yilmalariga nisbatan quyidagi afzalliklarini ajratib ko'rsatish mumkin:

1. Real investitsiyalash korxona investitsiya faoliyatining asosi bo'lishi mumkinligini va ko'pincha shunday ekanligini hisobga olgan holda, aynan u korxonaning barqaror iqtisodiy rivojlanishini ta'minlaydi. Investitsiyalarning bu shakli kompaniyaga turli tovar va xizmatlar bozorlarida o'z ta'sirini kuchaytirish, shuningdek, mintaqaviy va tovar bozorlarining yangi segmentlarini egallash imkonini beradi. Natijada, real investitsiyalash korxonaning o'zi va uning kapitali qiymatini oshirishga xizmat qiladi.

Investitsiyalarning bu shakli kompaniyaga turli tovarlar va xizmatlar bozorlarida o'z ta'sirini oshirish, mintaqaviy va tovar bozorlarining yangi segmentlarini egallash imkonini beradi.

2. Real investitsiyalash korxonaning operatsion faoliyati vazifalarini hal qiladi. Aynan real investitsiyalar ishlab chiqarishni kengaytirish, mahsulot va xizmat turlarini ko'paytirish imkonini beradigan zarur daromadni ta'minlaydi, ya'ni real investitsiyalar korxonaning strategik vazifalarini hal qilishi mumkin.

Real investitsiyalashning sanab o'tilgan barcha shakllarini uning uchta asosiy yo'nalishiga keltirish mumkin: kapital qo'yilmalar (yangi qurilish, rekonstruksiya qilish, mulkiy majmualarni sotib olish); innovatsion investitsiyalash; moddiy aylanma aktivlarning o'sishiga investitsiyalash. Real investitsiyalash va uning shakllarining o'ziga xos xususiyatlari uni korxonada amalga oshirishning o'ziga xos xususiyatlarini belgilaydi, bu xususiyatlar uni investitsiyalashning boshqa shakllaridan ajratib turadigan bir qator xususiyatlar bilan tavsiflanadi. Ularning asosiylari quyidagilardir:

- real investitsiyalash korxonaning iqtisodiy rivojlanish strategiyasini amalga oshirishning asosiy shaklidir. Shuni ta'kidlash kerakki, ushbu rivojlanishning asosiy maqsadi yuqori samarali real investitsiya loyihalarini amalga oshirish bilan ta'minlanadi va korxonaning strategik rivojlanish jarayonining o'zi vaqt o'tishi bilan amalga oshiriladigan ushbu investitsiya loyihalarining yig'indisidan boshqa narsa emas. Investitsiyalashning aynan shu shakli korxonaga imkon beradi.

- real investitsiyalash operatsion investitsiyalash bilan chambarchas bog'liq. Vazifalarga mahsulot va xizmatlarni ishlab chiqarish va sotish hajmini oshirish, ishlab chiqarilayotgan mahsulotlar turlarini kengaytirish va ularning sifatini oshirish, joriy operatsion xarajatlarni kamaytirish kiradi.

- real investitsiyalar odatda yuqoriroq darajani ta'minlaydi. Moliyaviy investitsiyalarga nisbatan rentabellik va yuqori foyda me'yorini yaratish qobiliyati rag'batlantiruvchi sabablardan biri.

- real investitsiyalar ma'naviy qarish xavfi yuqori. Ushbu risk real investitsiya loyihalarini amalga oshirish bosqichida ham, ulardan investitsiyadan keyingi foydalanish bosqichida ham investitsiya faoliyatiga hamroh bo'ladi, chunki jadal texnologik taraqqiyot aynan real investitsiyalash jarayonlarida ushbu risk darajasini oshirish tendensiyasini shakllantiradi;

- real investitsiyalar inflyatsiyadan yuqori darajada himoyalangan. Tajriba ko'rsatadiki, inflyatsion iqtisodiyot sharoitida narxlarning o'sish sur'atlari ko'plab real investitsiyalash obyektlari nafaqat inflyatsiyaning o'sish sur'atlariga mos keladi, balki ko'p hollarda undan ham o'zib ketadi.

So'nggi besh yildagi asosiy kapitalga investitsiyalar hajmi dinamikasi shuni ko'rsatmoqdaki, u deyarli 2,9 barobarga ko'paydi, shuningdek, 2025-yil yanvar-mart oylarida 2024-yilning yanvar-mart oylariga nisbatan 15,9 trln so'mga ko'p investitsiyalar o'zlashtirildi.

Zamonaviy iqtisodiyotda korxonalarning raqobatbardoshligi va barqaror rivojlanishi ko'p jihatdan ularning ishlab chiqarish salohiyatiga bog'liq. Ishlab chiqarish salohiyatini kengaytirish esa investitsiyalar orqali amalga oshadi. Investitsiyalar korxonalarga yangi texnologiyalar joriy etish, uskunalarni yangilash, ishlab chiqarish jarayonlarini avtomatlashtirish va malakali kadrlarni tayyorlash imkonini beradi. Avvalo, investitsiyalar yordamida korxonalar ishlab chiqarish quvvatlarini oshiradi, bu esa mahsulot hajmining ko'payishiga olib keladi. Shuningdek, zamonaviy texnologiyalar joriy etilganda mahsulot sifati yaxshilanadi va xarajatlar kamayadi. Bu esa bozorda raqobatbardosh mahsulot ishlab chiqarishga imkon yaratadi. Bundan tashqari, investitsiyalar korxonalarni yangi bozorlar va yo'nalishlarga

kengaytirish uchun zarur infratuzilmani yaratishga yordam beradi. Natijada korxonalar o'z faoliyatini diversifikatsiya qilib, xavfsizligini oshiradi va bozor sharoitlariga tez moslasha oladi. Shu tariqa, investitsiyalar nafaqat ishlab chiqarish salohiyatini oshirish, balki iqtisodiy o'sishni ta'minlashda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Har bir korxona uchun investitsiyalarni samarali jalb qilish va to'g'ri yo'naltirish – barqaror rivojlanishning kalitidir. Korxonalar uchun ishlab chiqarish salohiyatini oshirish bugungi raqobatbardosh bozorda muvaffaqiyatga erishishning muhim omilidir. Buning markazida esa investitsiyalar turadi. Investitsiyalar korxonalarga zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, yangi uskunalar sotib olish va ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish imkonini beradi. Investitsiyalar kiritilmagan taqdirda, korxonalar eski texnologiyalar va uskunalar bilan cheklanishadi, bu esa mahsulot sifatining pasayishiga va ishlab chiqarish samaradorligining kamayishiga olib keladi. Shu sababli, doimiy investitsiya kiritish orqali korxonalar o'z faoliyatini modernizatsiya qilib, bozordagi o'z o'rnini mustahkamlashlari mumkin. Shuningdek, investitsiyalar xodimlarning malakasini oshirish, yangi bilim va ko'nikmalarni egallash uchun ham zarurdir. Bu esa ishlab chiqarish jarayonining yanada samarali tashkil etilishiga yordam beradi. Yangi texnologiyalar va malakali kadrlar birgalikda mahsulotning raqobatbardoshligini oshiradi.

Xulosa qilib aytganda, investitsiyalar korxonalarning ishlab chiqarish salohiyatini oshirishning eng asosiy omili bo'lib, ularning uzoq muddatli rivojlanishi va muvaffaqiyati uchun poydevor vazifasini bajaradi. Har qanday korxona o'z raqobatbardoshligini saqlab qolish va yanada kuchaytirish uchun investitsiyalarni doimiy ravishda jalb qilishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Инвестиции : учебник для бакалавров / [А. Ю. Андрианов и др.] ; отв. ред. : В. В. Ковалев, В. В. Иванов, В. А. Лялин. – 2-е изд., перераб. и доп. – Москва : Проспект, 2014. – 584 с. – ISBN 978-5-392-12268-4.
2. Инвестиции : учебник и практикум для академического бакалавриата : учебник для студентов высших учебных заведений, обучающихся по экономическим направлениям и специальностям / В. Е. Леонтьев, В. В. Бочаров, Н. П. Радковская. – Москва : Юрайт, 2014. – 454 с. – ISBN 978-5-9916-3888-3
3. Ендовицкий Д. А. Комплексный анализ и контроль инвестиционной деятельности: методология и практика [Текст] / Д. А. Ендовицкий; под ред. Л.Т. Гиляровской. М: Финансы и статистика, 2011, изд.№2, 400с.
4. Инвестиции и инвестиционная деятельность : учебник / Л. И. Юзвович, М. С. Марамыгин, Е. Г. Князева, М. И. Львова, Ю. В. Куваева, М. В. Чудиновских, С. А. Дегтярев ; под общ. ред. Л. И. Юзвович ; Министерство науки и высшего образования. Российской Федерации, Уральский государственный экономический университет. –Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 2021. – 498 с.
5. Лукасевич И. Я. Инвестиции / И. Я. Лукасевич. – Москва : Вузовский учебник ;ИНФРА-М, 2017. – 413 с. – ISBN 978-5-9558-0129-2.

6. Хазанович Э. С. Инвестиции : учебное пособие / Э. С. Хазанович. – Москва : КНОРУС, 2013. – 318 с. – ISBN 978-5-406-03134-6.
7. <https://cyberleninka.ru/article/n/zha-onda-t-ridan-t-ri-horizhiy-investitsiya-islohotlarining-zamonaviy-y-nalishlari> Jahonda to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiya islohotlarining zamonaviy yo‘nalishlari B.B.Valiev
8. <https://stat.uz/files/349/METAMALUMOTLARuz/1865/Asosiy-kapitalga-investitsiyalar.pdf>
9. <https://lex.uz/docs/4664142?ONDATE=22.02.2024%2000>
10. <https://lex.uz/uz/docs/6354079?ONDATE=14.06.2024%2000>